

ჯულიეტა გაბოძე

Julieta Gabodze

თსუ შოთა რუსთაველის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტი
TSU Shota Rustaveli Institute of Georgian Literature

**ბარათაშვილის ეპიგონი
„კლდე-კანელის“ ლექსების ატრიბუციისათვის**

**Epigon of Baratashvili
For the Attribution of „Klede-Kaneli“ Poems**

The article echoes Professor Gocha Kuchukhidze's letter "Who is hiding behind the pseudonym Klede-Kaneli (unknown poems of Nikoloz Baratashvili?)". According to the author, two poems under the pseudonym Klede-Kaneli in the Censor Committee Fund of the National Archives of Georgia (folder 480-1-718), titled: "I found the temple" and "God-parent", may belong to Nikoloz Baratashvili, and the family name Palavandishvili written underneath refers to them. On the origin from the archive of Nikoloz Palavandishvili. The poems were submitted for publication in the "Theatre" newspaper. On January 26, 1886, the chief censor, Solomon Melik-Megrabov, was forbidden to print the poems, taking into account the 6th and 9th clauses of the statute of the censorship committee.

Is it possible that Nikoloz Baratashvili is the author of the presented poems? In addition to the public's great interest in the issue, it is my duty as a textologist and scientific head of the Baratashvili project to answer this question! (Project FR-23-10216. 2023 19.12.– 2026 19.12 "Preparation of a new academic volume of the works of Nikoloz Baratashvili and a digital chronicle of the poet's life and work" is supported by the Rustaveli National Science Foundation).

Determining attribution (issue of authorship) in textology requires complex research and is based on the following necessary data: 1. Documen-

tary references (writer's archive, autograph and printed sources, bibliographic lists, biographical references, memories of contemporaries, various types of records, censorship committee materials, prints, etc.); 2. Ideological analysis of texts 3. Linguistic-stylistic research (see studies: Reiser, Opuls-kaya, Shtokman, Lortkipanidze). However, due to the lack of sufficient documentary material, the researcher may not be able to reach the exact result even by using these methods, that's why in the academic editions of the essays, a section is allocated the so called "Dubia" ("The supposed"), where texts are printed, about the authorship of which there are more or less credible arguments (see studies: Prokhorov, Chrelashvili).

The article presents all the arguments, considering which allows us to prove that the opinion about the origin of the poems from Nikoloz Palavandishvili archive is based only on the assumption of the researcher, and we do not have any other credible argument yet. Also, it is impossible to attribute these poems to Nikoloz Baratashvili, since we do not have enough documentary material for the present time; Ideological and stylistic compatibility of the poems with Baratashvili's poetry is not observed.

Hence, the arguments presented by the researcher are insufficient to determine the attribution of the text. For the same reason, we do not consider the mentioned poems as probable texts, and we do not consider it appropriate to include them in the "Dubia" section at this stage.

According to our observations, Klede-Kaneli is a correction error in the pseudonym, it should probably be Klede-Kareli, which probably indicates the origin of the author (Kledekari is the name of the historical fortress located on the Trialeti ridge). The basis for this assumption is the argument that at that time many authors in the newspaper "Teatri" published materials mainly under pseudonyms of geographical origin, for example: Alaznispireli (Z. Chichinadze); Kavteli (Tskedadze), Veliskikheli (Tatarashvili), Zakeli (Shio Mghvimeli), Alisubneli (Rajden Chikvaidze), Gremeli (Dimirti Janashvili), Gurultagani (Egnate Ninoshvili), Tskhiviloeli (Karbelashvili) and others.

By the way, it is of great importance for attribution, it is with the given pseudonym that we should look for the possible author of the poems, Palavandishvili.

In addition, the specific reason for the banning of poems should be taken into account, which is indicated in clauses 6 and 9 of the Censorship Committee's statute.

საკვანძო სიტყვები: ნიკოლოზ ბარათაშვილი, ეპიგონი, ფსევდონიმი, ატრიბუცია, ტექსტოლოგია

Key words: Nikoloz Baratashvili; Epigon, pseudonym, Attribution, textology

სტატია ეხმიანება გოჩა კუჭუხიძის წერილს „ვინ იმალება კლდე-კანელის ფსევდონიმის მიღმა (ნიკოლოზ ბარათაშვილის უცნობი ლექსები?“ (კუჭუხიძე, 2024, <https://www.academia.edu/>). ავტორის ვარაუდით, საქართველოს ეროვნული არქივის საცენზურო კომიტეტის ფონდში (საქალაქი 480-1-718; 1886 წ.) კლდე-კანელის ფსევდონიმით დაცული ორი ლექსი, სათაურით: „ვპოვე ტაძარი“ და „ღვთისმშობელს“, შესაძლოა ნიკოლოზ ბარათაშვილს ეკუთვნოდეს, ხოლო ქვეშ მიწერილი გვარი ფალავანდიშვილი მიუთითებდეს ლექსების წარმომავლობაზე და გულისხმობდეს ნიკოლოზ ფალავანდიშვილის არქივს. ლექსები წარდგენილი ყოფილა გაზეთ „თეატრში“ გამოსაქვეყნებლად. 1886 წლის 26 იანვარს უფროს ცენზორს, სოლომონ მელიქ-მეგრაბოვს, ლექსების დაბეჭდვა აუკრძალავს საცენზურო კომიტეტის წესდების მე-6 და მე-9 პუნქტების თანახმად.

გოჩა კუჭუხიძეს, ფილოლოგიის მეცნიერების დოქტორს, აღმოსავლეთმცოდნეს, არაერთი შესანიშნავი სამეცნიერო კვლევისა და თარგმანის ავტორს, ჩემს კოლეგასა და მეგობარს ჩემი მოსაზრება 2023 წლის 13 დეკემბერს ლიტერატურის ინსტიტუტში გამართულ შეხვედრაზე ონლაინ ჩართვის მეშვეობით გავუზიარე. როგორც ჩანს, ეს ფორმატი არცთუ ისე ეფექტური აღმოჩნდა მის დასარწმუნებლად.

შესაძლოა თუ არა წარმოდგენილი ლექსების ავტორი იყოს ნიკოლოზ ბარათაშვილი? საკითხისადმი საზოგადოების დიდი ინტერესის გარდა, ჩემი, როგორც ტექსტოლოგის, ვალია მწერლის ატ-

რიზუციის დადგენა, ასევე, პროექტის სამეცნიერო ხელმძღვანელობა მავალდებულებს, ვუპასუხო ამ კითხვას! (პროექტი–FR-23-10216.2023. 19.12.–2026.19.12 „ნიკოლოზ ბარათაშვილის თხზულებათა ახალი აკადემიური ორტომეულისა და პოეტის ცხოვრებისა და შემოქმედების ციფრული მატრიანეს მომზადება“ – მხარდაჭერილია რუსთაველის ეროვნული სამეცნიერო ფონდის მიერ).

ჩვენი მიზანია დავასაბუთოთ, არის თუ არა წარმოდგენილი ლექსების ავტორი ნიკოლოზ ბარათაშვილი. კვლევისას ვიყენებთ წყაროთმცოდნეობით, დედუქციის, ბიოგრაფიულ, ისტორიულ – შედარებით მეთოდებს.

მწერლის ვინაობის (ატრიბუციის) დადგენა მუდმივად იწვევდა დიდ ინტერესს არა მხოლოდ სამეცნიერო წრეებში. მაგალითად, გასული საუკუნის 90-იან წლებში დიდი ვნებათაღელვა გამოიწვია პოლემიკამ პაოლო იაშვილის ლექსების დარიანული ციკლის ავტორობის შესახებ და მიუხედავად მკვლევართა (ზ. ლომჯარია, ლ. ავალიანი) მიერ გამოთქმული არაერთი არგუმენტირებული დასკვნისა (იაშვილი, 2022, გვ. 87; 124), ამ თემის ირგვლივ კვლავაც განახლდა კამათი (ნ. ჩხიკვიშვილი, თ. პაიჭაძე, ლ. ბრეგაძე, ნ. დარბაისელი, და სხვ.) (იაშვილი, 2022, გვ. 53, 215, 234, 274...) აგრეთვე (იაშვილი, 2023, გვ. 508, 512).

ატრიბუცია ტექსტოლოგიაში რთულ საკითხთა რიგს მიეკუთვნება. ავტორობის დასადგენად გამოიყენება კომპლექსური კვლევის მეთოდი, რომელიც ეფუძნება შემდეგ მონაცემებს:

1. დოკუმენტურ ცნობებს (მწერლის არქივი, ავტოგრაფული და ნაბეჭდი წყაროები, ბიბლიოგრაფიული ნუსხები, ბიოგრაფიული ცნობები, თანამედროვეთა მოგონებები, სხვადასხვა ტიპის ჩანაწერები, საცენზურო კომიტეტის მასალები, ანაბეჭდები და სხვ);

2. ტექსტების იდეურ ანალიზსა და 3. ენობრივ-სტილისტური კვლევას. თუმცა საკმარისი დოკუმენტური მასალის არარსებობის გამო, შესაძლოა, ზუსტ შედეგამდე ვერც ამ მეთოდების გამოყენებით მივიდეს მკვლევარი, ამიტომაც თხზულებათა აკადემიურ გამოცემებში გამოყოფენ განყოფილებას ე. წ. „Dubia“ („სავარაუდონი“), სადაც იბეჭდება ტექსტები, რომელთა ავტორობის შესახებ არსებობს მეტნაკლებად სარწმუნო არგუმენტები (პროხოროვი, 1960, გვ. 196), (ჭრელაშვილი, 2006, გვ. 250).

ატრიბუციის კვლევის ეს მეთოდი აღიარებულია არა-ერთ ტექსტოლოგიურ სახელმძღვანელოსა და სამეცნიერო ნაშრომში (ქართული ტექსტოლოგია, 2006); (ტექსტოლოგიის საკითხები, I, 1979), (Вопросы Текстологии, 1960); (Текстология. (Принципы Издания классической литературы, 1966); (Основы Текстологии, 1978), (ოპულსკაია, 1960); (პროხოროვი, 1966, გვ. 106); (რეისერი, 1978, გვ. 82).

ვნახოთ, რამდენად საკმარისია გოჩა კუჭუხიძის მიერ შემოთავაზებული არგუმენტები იმის დასამტკიცებლად, რომ კლდე-კანელის ფსევდონიმით და ფალავანდიშვილის ხელმოწერით რედაქციაში გაგზავნილი ლექსების ავტორი არის პოეტი ნიკოლოზ ბარათაშვილი ან სავარაუდოა მისი ავტორობა.

როგორც ცნობილია, არსებული **დოკუმენტური ცნობების მიხედვით** (მწერლის მწირი არქივი, ავტოგრაფული და ბიბლიოგრაფიული ნუსხები, ბიოგრაფიული ცნობები, სხვადასხვა ტიპის ჩანაწერები, რა თქმა უნდა, ამ შემთხვევაში საცენზურო კომიტეტის მასალები არ იგულისხმება, რადგან პოეტის სიცოცხლეში მისი არცერთი ტექსტი არ დაბეჭდილა) **არ დასტურდება არავითარი ცნობა ამ ლექსების არსებობის შესახებ**. რჩება მხოლოდ ერთადერთი წყარო – **თანამედროვეთა მოგონებები** ბარათაშვილის შესახებ. ამ დროისათვის შემორჩენილია ლევან მელიქიშვილის, კონსტანტინე მამაცაშვილის, პეტრე ბაგრატიონის, ლუკა ისარლიშვილის, გრ. გურიელის, მიხეილ ბარათაშვილის მოგონებები, რომლებიც გადმოცემულია იონა მეუნარგიას, ზაქარია ჭიჭინაძის, სამსონ აბაშიძის, აკაკი წერეთლის მიერ, ანუ გვაქვს სხვა პირთა მიერ გადმოცემული მონათხრობები, რომელთაც ეყრდნობიან მე-20 საუკუნის მკვლევრები, მათ შორის, პავლე ინგოროყვა, რომელსაც, თავის მხრივ, მთლიანად ემყარება გოჩა კუჭუხიძე და საკუთარი ჰიპოთეზის დასამტკიცებლად აქტიურად იყენებს მეცნიერის მიერ სხვადასხვა კონტექსტში გამოთქმულ ამა თუ იმ მოსაზრებასა თუ ვარაუდს. როგორც ვხედავთ, ვიღებთ ე. წ. „პირამიდას“, რომლის საძირკველი „ჭრელი ქვებისგან“ (განსხვავებული ამბებისგან) შედგება.

ნიკოლოზ ბარათაშვილის ბიოგრაფი **იონა მეუნარგია პოეტის მეგობრის, ლევან მელიქიშვილის გადმოცემის მიხედვით წერს:**

„ერთხელ კეთილშობილთა სასწავლებელში ქართველმა შეგირდობამ კონცერტი გამართა სასწავლებლის დარბაზში. კარგი იყო თუ ცუდი ეს კონცერტი, არავინ იცის, მხოლოდ ეს კია, რომ სომეხებმა სასაცილოდ აიგდეს წარმოდგენის მონაწილენი. ეს რომ ბარათაშვილმა შეიტყო, ჯავრის ამოსაყრელად სატირა დასწერა სომეხებზე, რომელშიაც, სხვათა შორის, ზოგიერთი ქართველიც შეამკო. ლექსი თურმე ასე იწყებოდა: კონცერტშია დაგვპატიჟეს, დაგვათვლევინეს ფულები“... ბარათაშვილის ამხანაგებმა დასდეს კონვერტში... ლევან მელიქიშვილმა გადასწერა და როცა სასწავლებელში მოვიდა ფოსტის დამტარებელი, ლექსი „კნილაში“ ჩაუდეს... პეტრე ბაგრატიონმა ჩაწერა ამ „კნილაში“, რომ ლექსი მირთმეოდა თავადაზნაურობის წინამძღოლს თ. ფალავანდიშვილს, ალბათ, დიდი რამ საწინააღმდეგო უნდა წერებულიყო ამ ლექსში, რომ მთავრობამ ასე დიდი ყურადღება მიაქცია“ (მეუნარგია, 2010, გვ. 324-325).

პეტრე ბაგრატიონის მოგონებას საზოგადოება აკაკი წერეთლის „ჩემი თავგადასავლიდან“ იცნობს, რომელშიც ვკითხულობთ: „თფილისის სააზნაურო სასწავლებელში ვსწავლობდი ტატო ბარათაშვილთან, პოეტი რომ იყო და ბრალიც იყო ჩემი რუსეთში წამოსვლა და კორპუსში გადასვლა: გამიგონია შაირებით დიდკაცების ლანძღვა? აგვიყოლია ჩვენც, მისი მეგობრები, ის სწერდა და ჩვენ ვაგზავნიდით, ჩანთაში ჩავუდებდით ხოლმე ჩვენ გალექსილ წერილებს“ (წერეთელი, 2015, გვ. 78). საგულისხმოა, რომ იგივე პეტრე ბაგრატიონი სამსონ აბაშიძესთან საუბრისას ინცინდენ-ტის განსხვავებულ ვერსიას იხსენებს:

„მე, ლევან მელიქიშვილი და ნიკოლოზ ბარათაშვილი ერთად ვსწავლობდით მაშინდელ გიმნაზიაში და სამივე ერთ დღეს გამოგვრიცხეს სასწავლებლიდანო... ჩვენს დროს საზოგადოება დიდად დრტვინავდა ვაჭრებზედ როგორც სიძვირის გამო, ეგრეთვე ზომიაში მოტყუების გამო, ჩვენ... გვსურდა იმათი გასწორება და ამისთვის ბარათაშვილი ლექსებს წერდა, მელიქიშვილი გადამწერი იყო და მე კი კონვერტებს ვამზადებდიო. ამნაირად შემზადებულს ლექსებს ვგზავნიდით მთავარ მართებლის, დიდკაცობის და ზოგიერთი ვაჭრის სახელზედ, ჩუმად

ვსდებდით პოქტალიონის სახელზე (აბაშიძე, ს. „მწყემსი“, 1893 N 5-6, გვ. 13).

როგორც ბაგრატიონი იხსნებს, სამივენი გამორიცხეს და გაროზ-გვასაც უპირებდნენ. პეტრე ბარონ როზენს უხსნია და მშობლებს პეტერბურგში გაურიდებიათ.

იონა მეუნარგია ვარაუდობს, რომ სატირულ ლექსში *„უნდა ყოფილიყო მხილებული ქალაქის გუბერნატორ ნიკო ფალავანდიშვილის გამცემლური როლი 1832 წ. შეთქმულებაში“* (მეუნარგია, 2010, გვ. 325), (ხაზი ჩვენია ჯ. გ.). პავლე ინგოროყვასთან ეს ვარაუდი უფრო გავრცობილია: *„ლექსში პირდაპირი თუ გადაკრული სიტყვებით საუბარი ყოფილა იმ გამცემლობაზე, რომელმაც გამოიწვია 1832 წლის შეთქმულების ჩავარდნა. ამით უნდა აიხსნას, რომ ბარათაშვილსა და მის მეგობრებს ეს ლექსი-სატირა გაუგზავნიათ ნ. ფალავანდიშვილისთვის“* (ბარათაშვილი, 1968, გვ. 37). როგორც ჩანს, სწორედ პავლე ინგოროყვას ამ ვარაუდს ემყარება გოჩა კუჭუხიძე: *„ვფიქრობ, იბადება მოსაზრება, ნიკოლოზ ბარათაშვილის ლექსებია ჩვენ წინაშე, – ისინი, რომლებიც ტფილისის გუბერნატორის, – ხელნაწერთა მოყვარულისა და შემგროვებლის – ნიკოლოზ ფალავანდიშვილის კოლექციაში და შემდგომ კი გაზეთის რედაქციაში მოხვდა“* (კუჭუხიძე, 2024, გვ. 174). შემდეგ კი მკვლევარი დაბეჯითებით აცხადებს: *„იმდროინდელი ისტორიული ფაქტების შესწავლა სრულიად ნათლად მიგვანიშნებს, რომ სწორედ ასე უნდა იყოს“* (იქვე).

ცხადია, მეცნიერს უფლება აქვს გამოთქვას გარკვეული ვარაუდები, მოსაზრებები, მაგრამ ატრიბუციის კვლევისას ეს საკმარის არგუმენტად ვერ ჩაითვლება ისევე, როგორც ატრიბუციის კვლევისას სარწმუნო ცნობად არ მიიჩნევა მოგონება რეალიების გარეშე. გარდა ამისა, გასათვალისწინებელია ერთი მთავარი რამ – პავლე ინგოროყვა გულისხმობს გიმნაზიელების მიერ გაგზავნილ ეპიგრამას და არა იმ ლექსებს, რომელთა ავტორობასაც გოჩა კუჭუხიძე დაბეჯითებით ბარათაშვილს მიაკუთვნებს.

ვნახოთ, რამდენად საკმარისი დოკუმენტური მასალა მოგვეპოვება მკვლევრის მიერ წარმოდგენილი ჰიპოთეზის საწინააღმდეგოდ:

1. არ არსებობს მოგონების ავტორთა წერილობითი წყარო. როგორც აღვნიშნეთ, ცნობა გუბერნატორისთვის სატირული ლექსის

გაგზავნის შესახებ მხოლოდ **ზეპირი გადმოცემის** მიხედვით მოუპოვებიათ ბარათაშვილის პირველ ბიოგრაფს იონა მეუნარგიას და ზაქარია ჭიჭინაძეს; ბაგრატიონის მოგონებები კი შემოუნახავთ აკაკი წერეთელს და სამსონ აბაშიძეს.

2. განსხვავებულია ეპიგრამების დაწერის მიზეზი: ა) კონცერტის ჩაშლის გამო; ბ) დიდკაცების განსაქიქებლად; გ) ბარონ როზენზე გაბრაზების გამო.

ამ მესამე ვერსიას ტატოს ნაამხანაგარი გიორგი ანდრონიკაშვილის მონათხრობის მიხედვით ვეცნობით: *„მთავარმმართველ როზენს, რომელმაც დაათვალიერა სასწავლებელი და ადიუტანტად აირჩია ლ. მელიქიშვილი, ტატომ დაუწერა ცხარე წერილი და პეტრე ბაგრატიონის ბეჭდით ჩაუგდეს ფოსტალიონს, შემდეგ კი რადგან არ წაიღეს, გადაწერა ლევან მელიქიშვილმა და ისე გაუგზავნეს ბარონ როზენს, რომელიც გაბრაზდა და გამოძიება დანიშნა და როგორც ვიცით, ტატოს 300 როზგი დაჰკრეს“* (ცხვილოელი/კარბელაშვილი, 1893, № 79).

3. მოგონებებში განსხვავებულია „გზავნილის“ ჟანრიც: 1) შაირები დიდკაცებებზე (ბაგრატიონი); 2) სატირა ლექსად (აბაშიძე) და 3) სატირა სომხებზე და ზოგიერთ ქართველზე (მელიქიშვილი).

4. განსხვავებულია ადრესატების ვინაობაც 1) ფალავანდიშვილი, 2) ბარონი როზენი, 3) დიდკაცები, 4) ვაჭრები;

როგორც ვხედავთ, ამბავი ერთსა და იმავე მოვლენას ეხება, თუმცა მას ყველა თავისებურად ჰყვება. ვიმეორებთ, პოეტის ყველა ბიოგრაფი სხვათა მონათხრობს ეყრდნობა და მეგობრებიც და ბიოგრაფებიც ამბის თავისებურ ინტერპრეტაციას გვთავაზობენ.

როგორც აღვნიშნეთ, ატრიბუციის კვლევისას მემუარები ერთ-ერთი დამხმარე წყაროა, მაგრამ არცთუ მთლად სარწმუნო არგუმენტი, მით უფრო მაშინ, თუკი მათი ავტორები მოვლენის უშუალო თვითმხილველნი არ არიან, ან ამბის განსხვავებულ ვერსიას ან საკუთარ ინტერპრეტაციას გვთავაზობენ. ასეთმა მოგონებამ შესაძლოა არასწორი ინფორმაციის გავრცელება-დამკვიდრებას შეუწყოს ხელი. მაგალითად, სოფრომ მაგლობლიშვილის მოგონების მიხედვით, აკაკი წერეთელმა ლექსი „განთიადი“ დიმიტრი ყიფიანის დაკრძალვაზე წაიკითხა 1887 წელს. ამ მცდარმა მოგონებამ სადავოდ გახადა ლექსის დაწერის თარიღი. სინამდვილეში კი აკაკიმ ყიფიანის საფლავზე სხვა

ლექსი („ქართველი უცხოეთში“) წაიკითხა, „განთიადი“ კი პირველად 1893 წლის 3 იანვარს გამოქვეყნდა ჟურნალ „კვალში“ და როგორც კვლევით დადგინდა, ლექსი მომხადარი ფაქტიდან ხუთი წლის შემდეგ, 1892 წელს, დაუწერია ავტორს დიმიტრი ყიფიანის ხსოვნის პატივსაცემად (გაბომე, 2009, გვ. 118).

ვნახოთ, რამდენად გამოდგება ატრიბუციის კვლევისთვისთვის ის ვარაუდი, რომ რადგან ნიკოლოზ ფალავანდიშვილი იყო 1832 წლის შეთქმულების გამცემის, იესეს, ძმა, შესაძლოა, სწორედ ამიტომ გაუგზავნეს გიმნაზიელებმა მას ეს სატირული ლექსი. როგორც ჩანს, პავლე ინგოროყვას მოსაზრება შეთქმულების გაცემაში ნ. ფალავანდიშვილის აქტიური როლის შესახებ, აფიქრებინებს მკვლევარ გოჩა კუჭუხიძეს, რომ:

„ნიკოლოზ ბარათაშვილის ადრინდელი სტრიქონები ხომ არ გვაქვს არქივის ამ ფონდში შემორჩენილი? ერთი მხრივ, ბარათაშვილისა და მისი მეგობრების მიერ ნიკოლოზ ფალავანდიშვილთან 1832 წლის შეთქმულების გაცემის გამო გაგულისების გამომხატველი სტრიქონების გაგზავნის ისტორიული ფაქტი, მეორე მხრივ – საცენზურო კომიტეტის არქივში დაცული ლექსები, რომლებთანაც გვარი ფალავანდიშვილი წერია და რომელთაგანაც ერთ-ერთში 1832 წლის მოვლენათა გამო გაგულისებულსა და სევდით სავსეს, მეორეში კი უფრო მეტად სასოწარკვეთილ ავტორს ვხედავთ, იძლევა მყარ საფუძველს, ნიკოლოზ ფალავანდიშვილის არქივიდან მომდინარედ და ბარათაშვილისად მივიჩნიოთ ზემოგანხილული ლექსები“ (კუჭუხიძე, 2024, გვ.179-180).

ახლა ვნახოთ, რამდენად დამაჯერებელია მკვლევრის მოსაზრება იმის შესახებ, რომ ეს ლექსები „ნიკოლოზ ფალავანდიშვილის არქივიდან მომდინარედ“ მივიჩნიოთ. ამისთვის, პირველ ყოვლისა, უნდა არსებობდეს დოკუმენტური მასალა ან რაიმე ინფორმაცია (მოგონება, ჩანაწერი) ნიკოლოზ ფალავანდიშვილის არქივის შესახებ. ნიკოლოზ ფალავანდიშვილი (1790-1855) იყო საქართველოს სამოქალაქო გუბერნატორი; 1837-1838 წწ. ასრულებდა კავკასიის მთავარმართებლის მოვალეობას. იგი იყო ბიბლიოფილი და ძალიან განათლებული ადამიანი. ხელისუფლების მიერ ფრიად პატივცემული და

ადიარებული ჩინოვნიკი, ცხოვრობდა ოქროყანაში, გარდაიცვალა 1855 წელს და დაკრძალულია კუმისის სამების ეკლესიაში. ინფორმაცია მისი არქივის შესახებ ჯერ-ჯერობით ცნობილი არაა.

მაშ, რის საფუძველზე გაჩნდა მოსაზრება, რომ ლექსები არის ფალავანდიშვილის არქივიდან? არსებობს რაიმე ცნობა, რომ ნიკოლოზ ფალავანდიშვილის არქივზე ხელი მიუწვდებოდა გაზ. „თეატრის“ რედაქციას? ან ვის შეეძლო უკვე გარდაცვლილი გუბერნატორის არქივის მასალების დასაბეჭდად გაგზავნა 1886 წელს? ცხადია, რედაქციამ ნამდვილად იცოდა ლექსების ავტორის ვინაობაც და მისამართიც, რადგან გაზეთ „თეატრის“ პირველ გვერდზე რედაქცია განცხადებით საგანგებოდ აფრთხილებს მკითხველებს, რომ გამოგზავნილ მასალას აუცილებლად უნდა ახლდეს სახელი, გვარი და მისამართი, გაზეთში იბეჭდება რუბრიკა **თეატრის ფოსტა**, სადაც რედაქცია პასუხობს ამა თუ იმ კორესპოდენტს, მაგ: *„ახალ-სენაკში ბ. ოტიას: თქვენი ორი ლექსი მივიღეთ, დასაბეჭდად გამოდგენენ, უთუოდ უნდა შეგვატყობინოთ თქვენი სახელი და გვარი, წინააღმდეგ შემთხვევაში, ლექსებს ვერ დავბეჭდავთ“* ან *„ქარელში ბატონ ფანასკერტელს: თქვენი ლექსები მივიღეთ, მაგრამ დასაბეჭდად არ გამოდგება“*, *„ქუთაისი, გელ. ჩვენ მოვიწონეთ, სხვამ დაიწუნა“* და სხვ. ამდენად, რედაქციამ უსათუოდ იცის ლექსების ავტორის ვინაობაც და მისამართიც და თუ მკვლევრის ვარაუდს დაუუჯერებთ და ვირწმუნებთ, რომ *„1832 წლის მოვლენები ჩნდება მასში; საფიქრებელია, რომ კლდე-კანელით ხელმოწერილი სწორედ ეს ლექსი – „გზოვე ტამარი“ – არის ის, ფალავანდიშვილისათვის რომ გაუგზავნიათ ყმაწვილებს“* (ხაზი ჩვენია, ჯ. გ.), მაშინ ჩნდება კითხვა: ეს ნივთმტკიცება ხომ ადრესატმა, მაშინდელმა გუბერნატორმა ფალავანდიშვილმა, გადასცა ჟანდარმერიას, მაშ, როგორღა მოხვდა ისინი მის არქივში? განა დანაშაულის გახსნის შემდეგ მტკიცებულებები უკან უბრუნდება მომჩივანს? ან გუბერნატორი რა მოტივით მოითხოვდა ხელისუფლების საწინააღმდეგო პასკვილის დაბრუნებას და თავის არქივში მის შენახვას? მით უფრო, რედაქციის იმ მძიმე წლებში, როცა თავადაზნაურთა დიდი ნაწილი დააპატიმრეს.

საქართველოს ეროვნულ არქივში ინახება 1832 წლის შეთქმულების მონაწილეთა დაკითხვის ოქმები და ჩვენებები (26 დიდი საკანცელარიო წიგნი). დოკუმენტების დიდი ნაწილი სამ წიგნად გამო-

აქვეყნა გიორგი გოზალიშვილმა (გოზალიშვილი, 1935, 1975, 1976). ალექსანდრე ორბელიანის თხზულებათა აკადემიური ხუთტომეულის მომზადებისას ჩვენ ფურცელ-ფურცელ მოგვიწია ამ 26 წიგნის გადაკითხვა (სხვათა შორის, მეხუთე ტომში გამოვაქვეყნეთ ალ. ორბელიანის 89 უცნობი ჩვენება). თუკი, გოჩა კუჭუხიძის მტკიცებით, აღნიშნული ლექსები 1833 წელს დაიწერა და ის გაუგზავნეს მაშინდელ გუბერნატორ ფალავანდიშვილს, რომლის ძმაც იმ დროს დაპატიმრებული იყო და ჟანდარმერია ეძებდა ამ ლექსების ავტორებს და საბოლოოდ, მიაგნო კიდეც, ნუთუ გამოძიება შეთქმულებს არაფერს ჰკითხავდა ამ ფაქტის შესახებ? არცერთ დაკითხვის ოქმში მსგავსი კითხვა არაა დასმული! თუმცა შეთქმულებს მრავალგზის ეკითხებიან გრიგოლ ორბელიანის მიერ თარგმნილი „ნალივაიკოს აღსარების“ შესახებ. გარდა ამისა, არც პეტრე ბაგრატიონი და არც ლევან მელიქიშვილი და არც დიმიტრი ყიფიანი, რომელიც ასევე დაპატიმრებული იყო და რომლის მოგონებები ბარათაშვილის შესახებ შემონახულია წერილობითი სახით, არსად, გაკვრით ან მინიშნებითაც კი არ ახსენებენ, რომ ბარათაშვილს ან მის მიერ დაწერილ სატირულ ლექსებს თუ ლექსს 1832 წლის შეთქმულებასთან რაიმე კავშირი ჰქონდა. იონა მეუნარგიას ვარაუდზე დამყარებული პავლე ინგოროყვას მიერ გამოთქმული მოსაზრება, რომ ბარათაშვილისა და მისი მეგობრების გზავნილი ნიკოლოზ ფალავანდიშვილთან შესაძლოა სწორედ მისი ძმის მიერ 1832 წლის შეთქმულების გაცემით გამოწვეული ბრახის გამოვლენა იყო, ეხება სატირულ ლექსებსა თუ ეპიგრამას და არა გოჩა კუჭუხიძის მიერ საცენზურო კომიტეტში ნანახ ვინმე ფალავანდიშვილის სრულიად სხვა ჟანრისა და სხვა შინაარსის ლექსებს (ლექსების იდეურ და ჟანრობრივ მსგავსებას საგანგებოდ ქვემოთ შევხებით).

როგორც ვნახეთ, ეს მოსაზრებაც არგუმენტს მოკლებულია და მეუნარგიას და ინგოროყვას მიერ გამოთქმული ვარაუდიც სხვა ლექსებს ეხება.

მოდით, ისევ დავუბრუნდეთ ლექსების წარმომავლობას.

ლექსები თუ ნიკოლოზ ფალავანდიშვილის არქივიდან იყო, ცხადია, უთუოდ ეცოდინებოდა რედაქტორს, ვასო აბაშიძეს, და თუ გოჩა კუჭუხიძეს გაუჩნდა მოსაზრება, რომ ეს ლექსები შეიძლება ბარათაშვილს ეკუთვნოდა, მით უფრო, სწორედ ისინი, რომლებიც გიმნაზიელებმა გაუგზავნეს ფალავანდიშვილს, რატომ რედაქტორსა

და მის თანამშრომლებს არ დაეზადათ იგივე მოსაზრება, მათაც ხომ უკვე იცოდნენ ამ ინციდენტის შესახებ? შეგახსენებთ, 1876 და 1879 წწ. წიგნად გამოვიდა ბარათაშვილის ნაწერები და 1885 წელს დაიბეჭდა ზაქარია ჭიჭინაძის წიგნი „ნიკოლოზ ბარათაშვილი 1816-1845“, რომელშიც გადმოცემულია პოეტის ბიოგრაფია და ყველაფერი, რაც ავტორს პოეტის შესახებ თანამედროვეთაგან გაუგონია.

სრულიად არასარწმუნოა არგუმენტი, რომ 1886 წელს გაზ. „თეატრის“ რედაქციის მიერ საცენზურო კომიტეტში წარდგენილი ლექსების ხელმოძღვრი ვინმე ფალავანდიშვილი, ფსევდონიმით „კლდეკანელი“ და 1855 წ. გარდაცვლილი უმაღლესი რანგის ჩინოვნიკი ნიკოლოზ ფალავანდიშვილი ერთი და იგივე პირია. განა ამ გვარის წარმომადგენელი იმ დროს ცოცხალი სხვა აღარავინ იყო? პოეტის სახელი ამ დროს, 1885-1886 წლებში, უკვე საქვეყნოდაა ცნობილი. თუ გადავხედავთ იმდროინდელ ჟურნალ-გაზეთებს, ვნახავთ, რომ მის ყოველ ფრაზას სანთლით ეძებენ, იბეჭდება განცხადებები, რომლებშიც ხვეწნით მიმართავენ საზოგადოებას, რომ თუ სადმე აღმოჩნდება ბარათაშვილის შემოქმედების ან ცხოვრების შესახებ რაიმე ინფორმაცია, დაუყოვნებლივ მიაწოდონ რედაქციას. სწორედ გაზეთ „თეატრში“ გამოქვეყნდა კნ. ნინო ორბელიანის მიერ ნაპოვნი პოეტის ლექსი „ვლოცავ დღეს ჩემის გაჩენის“, ლექსი წარწერილი ყოფილა კნ. მართა ერისთავის თასზე. რედაქციამ საგანგებო განცხადება გამოაქვეყნა: *„ჩვენ დიდ მადლობას ვუცხადებთ კნ. ნინო ორბელიანისას და ვისურვებთ, რომ სხვებმაც მიჰპაპონ“* („თეატრი“, 1886, N 30). ნუთუ რედაქციაში არავის გაუჩნდა იგივე მოსაზრება თუ ეჭვი, როცა ორივე ლექსში პოეტის შემოქმედებიდან ამდენი ალუზია იკითხება, რომ აღარაფერი ვთქვათ ლექსის სათაურზე „ვპოვე ტამარი“?

ამრიგად, მტკიცება დასახელებული ლექსების ნიკოლოზ ფალავანდიშვილის არქივიდან წარმომავლობის შესახებ უსაფუძვლოა და ტექსტის ატრიბუციის დასადგენად მხოლოდ ვარაუდი, დოკუმენტური წყაროების გარეშე, არასაკმარისია.

ჩვენი აზრით, მთავარია გაირკვეს მიზეზი, რის გამოც აიკრძალა ლექსები, ამისთვის კი აუცილებლად სანახავია საცენზურო კომიტეტის წესდების ის მე-6 და მე-9 მუხლები, რომლებსაც უთითებს ცენზორი. ვფიქრობთ, არცთუ შეუძლებელი უნდა იყოს ამ წესდების მოძიება, რაც უთუოდ ნათელს მოჰყვანს ლექსების აკრძალვის მიზეზს.

გოჩა კუჭუხიძე ლექსებს **1833 წლით ათარიღებს**, რითაც ცდილობს მეტ-ნაკლებად დააკავშიროს მისი შინაარსი 1832 წლის მოვლენებთან. მისი მოსაზრებით:

„1832 წლის შეთქმულების ანარეკლს ვხედავთ ამ ლექსში და მიგვაჩნია, რომ ვერც მოგვიანო ხანებში, – იმ დროს, როცა უკვე გამოქვეყნებული იყო ბარათაშვილის პოეზია, ვერ დაიწერებოდა ეს ლექსი. ტექსტზე დაკვირვება აშკარას ხდის, კონკრეტულ დროში მომხდარ კონკრეტულ მოწამეებზე რომ წერს ავტორი გაგულისებით... ბარათაშვილის პოეზიის გამოქვეყნების შემდეგ დაწერილსაც არ ჰგავს ეს ლექსი და, ვიმეორებ, ცხადად იბადება შთაბეჭდილება, რომ დიდი მოვლენიდან ახლო პერიოდშია იგი შექმნილი, – იმ დროს, როცა სამშობლოს პატრიოტებს სიკვდილით დასჯის საშიშროება ელოდათ“ (კუჭუხიძე, 2014, გვ. 177).

გ. კუჭუხიძის ყურადღებას იქცევს ის გარემოებაც, რომ

„კლდე-კანელისეული „ვპოვე ტაძარის“ სიტყვები – „მგეს ლავთა უხამსთ“ ძალიან ჰგავს ბარათაშვილის გამოთქმას „ავის ენისა გესლი“, ლექსი, რომელშიც ეს სიტყვებია ნახსენები, გრიგოლ ორბელიანთან გასაგზავნ წერილში ჩაწერა ბარათაშვილმა. პავლე ინგოროყვას სიტყვით, „ნ. ბარათაშვილი იგონებს რა იასე ფალავანდიშვილის გამცემლობას, „ავის ენის გესლს“, სწერს გრიგოლ ორბელიანს: „ძიავ, ყაბახი, სამშობლო შენი/ წაგართო ავის ენისა გესლმან“ (კუჭუხიძე, 2024, გვ. 175).

მაგრამ რა ვუყოთ იმ ფაქტს, რომ ბარათაშვილის ეს წერილი და შესაბამისად, ლექსი „ძია გ-ს“ ასე თარიღდება: „ტფილისი, გარეთ-უბანი, **1837 წელსა, თებერვალის**. (ბარათაშვილი, 1972, გვ.107); თავად ლექსი „ვპოვე ტაძარი“ კი მოგვიანებითაა დაწერილი, სახელდობრ, **1841 წელს**. იგი გრიგოლ ორბელიანისთვის, ასევე, წერილით გაუგზავნია პოეტს: „ამ მცირე ხანში ერთი ლექსი დაწერე, რომელსაც ამასთანავე გიგზავნი. შენი ჰაზრი ჩემთვის მარადის სასიამოვნოა“. წერილში ჩართულია ლექსი „ვპოვე ტაძარი“ (ბარათაშვილი, 1972, გვ. 113-114).

შეთქმულების გაცემისა და შემდეგ გამოძიებისას გამოვლენილი რეალური ინფორმაცია 1833 წელს საზოგადოებისთვის სრულად არც იყო ცნობილი. საზოგადოებაში გავრცელებული „*მოსაზრება, თითქოს ნიკოლოზ ფალავანდიშვილმა ალ. ჭავჭავაძესთან საუბრისას გაიგო ფარული საზოგადოების არსებობა და ამის შემდეგ აიძულა იასე გაცემა შეთქმულება, დოკუმენტურად არ დასტურდება*“ (ჯოლოგუა, 2013, გვ. 85). ახალი მასალების მიხედვით ირკვევა, რომ იასე ფალავანდიშვილმა შეთქმულების დაწყების თავაპირველად დანიშნულ თარიღამდე, 20 დეკემბრამდე, გაიგო, რომ ჟანდარმერიას ხელში ჩაუვარდა შეთქმულთა მიერ ალექსანდრე ბატონიშვილთან გაგზავნილი წერილი, ამიტომაც იასემ მოვლენებს დაასწრო და 9 დეკემბერს გასცა შეთქმულება; თავი წარმოაჩინა ჯაშუშად, რომელიც თითქოს საგანგებოდ იყო შეპარული შეთქმულებთან (ორბელიანი, 2023).

სამწუხაროდ, ლექსის დასათარიღებლად არც ის არგუმენტია სარწმუნო, რომ „*ლექსი დიდი მოვლენიდან ახლო პერიოდშია შექმნილი*“. ნაწარმოების დათარიღებისას ტექსტოლოგიაში ნამდვილად დიდი მნიშვნელობა აქვს კონკრეტულ რეალიებს, თუმცა ეს იმას არ ნიშნავს, რომ მწერალს არ შეუძლია შექმნას ნაწარმოები ადრეულ, თუნდაც ასწლეულებით წინ მომხადარ მოვლენებზე. ჭეშმარიტი შემოქმედება ხომ სწორედ განცდათა სიცხოვლეს გულისხმობს და შემოქმედისთვისა და თუ იმ მოვლენის აღსაწერად დროისა და სივრცის განზომილება დაბრკოლებას არ წარმოადგენს. ამის მაგალითად არაერთი ნაწარმოების დასახელება შეგვიძლია, რომლებიც ამა თუ იმ მოვლენიდან მრავალი წლის და ზოგჯერ რამდენიმე საუკუნის შემდეგაც კი შექმნილა. 1832 წლის შეთქმულებიდან 1886 წლამდე 54 წელი იყო გასული. ეს უმნიშვნელოვანესი მოვლენა, ერის დიდი ტკივილი, საკმაოდ კარგად ახსოვდათ თანამედროვეებსაც და შემდგომ თაობასაც. შეთქმულთა ხსოვნა, საბედნიეროდ, უფრო მეტ დროსაც გაუძლებს და მათი გმირობა სამარადქამოდ დარჩება ერის ისტორიის საამაყო ნიშანსვეტად.

ახლა ვნახოთ ატრიბუციის კვლევის მეთოდის მეორე კრიტერიუმის მიხედვით, არის თუ არა ტექსტებს შორის **იდეური თანხვედრა?** აღსანიშნავია, რომ წერილის ბოლო ვერსიაში თავად მკვლევარი მისულა იმ დასკვნამდე, რომ „*1841 წელს დაწერილი „გპოვე ტაძრისაგან“ სრულიად განსხვავებული სათქმელი ისმის ამ ლექსში... სრუ-*

ლიად სხვა აზრია გაზეთ „თეატრში“ გამოსაქვეყნებლად აწყობილ ლექსში გამოთქმული“ (კუჭუხიძე, 2024, გვ. 177).

ასევე, საინტერესოა, რამდენად ემთხვევა გიმნაზიელების გზავნილი (სატირული ლექსი/ლექსები დიდკაცებზე) **ჟანრისა და შინაარსის მიხედვით გ.კუჭუხიძის მიერ ბარათაშვილისეულად მიჩნეულ ლექსებს, რომელთაგან „ერთ-ერთში 1832 წლის მოვლენათა გამო გაგულისებულსა და სევდით სავსეს, მეორეში კი უფრო მეტად სასოწარკვეთილ ავტორს ვხედავთ“** (იქვე).

ვფიქრობთ, და ამაში მკვლევარიც გვეთანხმება, რომ აშკარაა **ჟანრობრივი და, სავარაუდოდ, შინაარსობრივი** განსხვავება გიმნაზიელთა ეპიგრამებსა და წარმოდგენილ ლექსებს შორის. გიმნაზიელების გზავნილი სატირული ლექსი ყოფილა, წარმოდგენილი ლექსები კი სრულიად სხვა ჟანრისა და შინაარსისაა. რაც შეეხება ალუზიებსა და ცალკეულ ფრაზებს, მაგ „ავის ენისა გესლმან“, თუ „ვპოვე ტაძარი“ და ა.შ., დიახ, ეს ფრაზებიც სწორედ იმაზე მიანიშნებს, რომ ამ ლექსების ავტორი ძალიან კარგად იცნობს ბარათაშვილის შემოქმედებას, მეტიც, გათავისებულ-შესისხლხორცეული აქვს მთელი მისი პოეზია და ამიტომაც ბაძავს, ნებით თუ უნებლიეთ, ეპიგონობს.

პირველი ლექსი, რომელსაც გ. კუჭუხიძე 1833 წლით ათარიღებს, სავსეა ალუზიებით ბარათაშვილის შემოქმედებიდან. ამ ლექსის მიხედვით, აშკარად ჩანს, რომ უკვე დაწერილია „შემოლამება...“, „სულ ბოროტო“, „სული ობოლი“, „მერანი“, „ფიქრნი მტკვრის პირას..“, „ბედის ვარსკვლავი“, რასაც წერილში დამოწმებული პარალელებიც ადასტურებს. არადა, ყველა ეს ჩამოთვლილი ლექსი 1833 წლის შემდეგაა შექმნილი. მაშ, რითი ავხსნათ 1833 წელს დაწერილ ლექსებში ჯერ დაუწერიელი ლექსების ალუზიები? ან რითი გვაგონებს ეს ლექსები ბარათაშვილის, თუნდაც ახალბედა პოეტის ტექსტებს? ამ კითხვებზე პასუხის გასაცემად საკმარისია, გადავხედოთ მის ყმაწვილობისდროინდელ ლექსებს და შევადაროთ მათი პოეტიკა, სტილი, ლექსიკა. სხვაობა ისეთია, როგორც ცასა და დედამიწას შორის! ამდენად, არსებული არგუმენტები გვაძლევს საფუძველს, განვაცხადოთ, რომ ბარათაშვილი არ არის ავტორი ამ ლექსებისა.

გ. კუჭუხიძე წერს: *„კლდე-კანელით ხელმოწერილი „ვპოვე ტაძარი“ ძალიან ახლოა ბარათაშვილის იმ ლექსთან, ამავე სახელით რომ*

იცნობენ ხალხში, მაგრამ, თუ უეჭველი შეიქმნება, რომ ბარათაშვილისაა, ორივე ერთი ლექსის ორ ვარიანტად კი არა, დამოუკიდებელ ქმნილებებად უნდა მივიჩნიოთ (კუჭუხიძე, 2024, გვ. 176).

პირველ ყოვლისა, დასაზუსტებელია ტერმინი „ვარიანტი“, იგივე „ნაირწაკითვა“. ეს არის წყაროებს შორის არსებული ტექსტობრივი განსხვავება, მიზეზის მიუხედავად (ავტორის სწორება, ცენზორის ან რედაქტორის ჩარევა, გადამწერის ან ასოთამწყობის შეცდომა და ა. შ.) (ქართული ტექსტოლოგია, 2006, გვ.189). გეთანხმებით, ეს ნამდვილად არაა ვარიანტი, დიახ, ორი დამოუკიდებელი, სუსტი ლექსია, ოღონდ არა ბარათაშვილის, არამედ სხვადასხვა ავტორისა.

ჩვენამდე მოღწეულია ნიკოლოზ ბარათაშვილის მიერ შედგენილი ექვსი ავტოგრაფული კრებული, შესაბამისად, მისი ლექსების ექვსი ან უფრო ნაკლები ვარიანტი. ეს კრებულები შედგენილია 1835-1844 წლებში. როგორც ირკვევა, პოეტი შემოქმედებითად მუშაობდა თითოეულ ტექსტზე და წლიდან წლამდე შეჰქონდა მასში შინაარსობრივი, ლექსიკური, სტილისტური ცვლილებები. ამაზე მოწმობს ლექსების ვარიანტული სხვაობები; იგივე ითქმის პოემაზე „ბედი ქართლისა“, რომლის ორი ავტოგრაფული რედაქცია და 11 ხელნაწერი ასლია შემორჩენილი. თითქმის ყველა მათგანი შეიცავს ვარიანტულ სწორებებს, რაც შემოქმედებითი მუშაობის მანიშნებელია. საკითხავია, რატომ არ შეიტანა არცერთ კრებულში პოეტმა ამ ლექსთაგან რომელიმე? ისეთი ფენომენალური ნიჭის პატრონი პოეტი, რომელიც თურმე მომავალში დასაწერი ლექსების იდეებსა და ფრაზებს 1833 წელს დაწერილ ერთ ლექსში აერთიანებდა, რატომ ვეღარ გაიხსენებდა ამ ორი ლექსიდან ერთ სტროფს მაინც?

სხვათა შორის, ბარათაშვილის ავტოგრაფულ კრებულებში უსათაურო ლექსები პოეტის პირველ, 1876 წლის გამოცემაში და შემდეგ გამოცემებშიც **ბრჭყალებშია ჩასმული**, რაც იმას ნიშნავს, რომ სათაური ავტორისეული არაა. თანამედროვე ტექსტოლოგიის პრინციპების მიხედვით, გამომცემელთა მიერ მიცემული სათაურები კვადრატულ ფრჩხილებში უნდა ჩაისვას. **ბრჭყალებში ზის კლდე-კანელის ფსევდონიმით წარმოდგენილი ამავე სახელწოდების ლექსიც**. ეს კი იმაზე მიგვანიშნებს, რომ ეპიგონი ავტორი სწორედ რომ 1876 წლის და შემდგომი ნაბეჭდი წყაროებიდან იცნობს ამ ლექსს და

სათაურიც ამიტომ ჩაუსვამს ბრწყყალებში. ეს კი თავისთავად გამო-
რიცხავს ბარათაშვილის ავტორობის საკითხს.

გ. კუჭუხიძე წერს: „ისიც საფიქრებელი ხდება, რომ არა ერთი,
არამედ ბარათაშვილის ორი ლექსი, და იქნებ წერილიც, / ვთქვათ, პას-
კვილური ხასიათის / გაუგზავნიათ ყმაწვილებს გუბერნატორისთვის“
(კუჭუხიძე, 2024, გვ. 180). სამწუხაროდ, არანაირი დოკუმენტური წყა-
რო, არცერთი მოგონება არ გვეუბნება, რომ გიმნაზიელებს ორი ლექსი
ან პასკვილი გაუგზავნიათ ნიკოლოზ ფალავანდიშვილისთვის, ამი-
ტომაც ამგვარი ვარაუდიც უსაფუძვლოა.

ამდენად, ლექსების შინაარსი, გაუმართავი ფრაზები და ლექსი-
კა, მძიმე და მოუხეშავი სტილი, სუსტი რითმები, სიტყვათა არაერ-
თგზის გამეორება სტრიქონებში ცალსახად ამტკიცებს, რომ შეუძლე-
ბელია წარმოდგენილი ლექსების ავტორი ნიკოლოზ ბარათაშვილი
იყოს!

ორიოდე სიტყვა ფსევდონიმის შესახებ. სხვათა შორის, ბარათა-
შვილის არცერთი ლექსი ფსევდონიმით ხელმოწერილი არაა. თუკი
კლდე-კანელი (ეს მეტად შთამბეჭდავი და ბიბლიური შინაარსის
ფსევდონიმი) მას ეკუთვნოდა, რატომ არცერთ კრებულში არ მიუ-
თითა? სხვათა შორის, ფსევდონიმს, ჩვეულებრივ, ავტორები რამდე-
ნიმე მიზნით მიმართავენ ხოლმე. როცა **ტექსტი მწვავე კრიტიკული
ხასიათისაა, ან ცენზურასთან კონფლიქტის** თავიდან ასაცილებ-
ლად (ნინიძე, 2006, გვ. 88-90). ამ შემთხვევაში, ცხადია, ორივე მიზეზი
გამორიცხულია, რადგან ბარათაშვილის არცერთი ნაწერი მის სიცოცხ-
ლეში დაბეჭდილი არ ყოფილა, რადგან იმ წლებში თითქმის არც გა-
მოდიოდა ბეჭდური პრესა, ორიოდე გამონაკლისის გარდა („კავკასიის
მხარეთა უწყებანი“ (1845-1846)). პირველი ნომერი გამოვიდა 1845
წლის 4 იანვარს, ბარათაშვილის გარდაცვალებამდე 11 თვით ადრე.
შესაბამისად, ცენზურის შიშიც გამორიცხული იყო. არადამაჯერებე-
ლია არგუმენტი, თითქოს გიმნაზიელმა ყმაწვილმა ეს ფსევდონიმი
ჟანდარმერიისგან თავდასაცავად გამოიყენა ლექსის სატირული ხა-
სიათის გამო. ორივე ლექსის შინაარსი ცხადყოფს, რომ არცერთი მათ-
განი არც სატირული ჟანრისაა და არც ხელისუფლების კრიტიკას
შეიცავს. გიმნაზიელთა გზავნილს კი პეტრე ბაგრატიონი ასე უწო-
დებს: „შაირები, გალექსილი წერილები დიდკაცებზე“.

ცნობილია, რომ ნიკოლოზ ბარათაშვილს თავისი ლექსების კრებულები გასავრცელებლად გადაუწერია და უჩუქებია თავისი ნათესავებისა და მეგობრებითვის, ამდენად, ამ შემთხვევაში ფსევდონიმის გამოყენება სრულიად კარგავდა აზრს. სხვათა შორის, აქვე შევნიშნავთ, ფსევდონიმი „მირიან ივერის“ ბარათაშვილისთვის მიეკუთვნება ივანე ლოლაშვილს საეჭვოდ მიაჩნია, რადგან ეს ფსევდონიმი პოეტის არცერთ ავტოგრაფულ ხელნაწერში არ იკითხება, ის განსხვავებული მეღნით მიუწერია სხვა დროს მიხეილ თუმანიშვილს“ (ბარათაშვილი, 1972, გვ. 167). ბოლო ხანებში ჩვენ შევისწავლეთ ბარათაშვილის რამდენიმე ავტოგრაფული კრებული და მათი ხელნაწერი ასლები, ასევე, „ბედი ქართლისას“ ორი ავტოგრაფი და 11 ხელნაწერი წყარო და სრულად ვიზიარებთ ივ. ლოლაშვილის ამ მოსაზრებას.

„კლდე-კანელის“ ფსევდონიმით ორი ლექსი უნდა დაბეჭდილიყო გაზეთ „თეატრში“. თუ გადავხედავთ გაზეთის ნომრებს, ვნახავთ, რომ თითქმის ყველა კორესპონდენტი, იშვიათი გამონაკლისის გარდა, ხელს აწერს გეოგრაფიული წამომავლობის ფსევდონიმებით, მაგ: ალაზნისპირელი (ზ. ჭიჭინაძე), კავთელი (ცხვედაძე), ველისციხელი (თათარაშვილი), ზაყელი (შიო მღვიმელი), ალისუბნელი (რაჯდენ ჩიკვაძე), ივლიანე სენაკელი (ქავთარაძე), თირელი (გრიგოლ აბაშიძე), გრემელი (დიმირტი ჯანაშვილი), გურულთაგანი (ეგნატე ნინოშვილი), ცხვილოელი (კარბელაშვილი) და სხვ. ამდენად, ვფიქრობთ, რომ ვინმე ფალავანდიშვილის ფსევდონიმი შესაძლოა იყოს **კლდე-კარელი** და არა **კლდე-კანელი!** კლდეკარი თრიალეთის ქედზე მდებარე ისტორიული ციხესიმაგრის სახელია (დღევანდელი თეთრი წყაროს რაიონში). არაა გამორიცხული, რომ ამ შემთხვევაშიც ავტორმა წარმომავლობის ნიშნით აირჩია ეს ფსევდონიმი. თუ გავითვალისწინებთ იმ ფაქტს, რომ ტექსტის ამკრეფის მიერ საცენზუროდ წარმოდგენილ ორივე ლექსში საკმაოდ ბევრი კორექტურული თუ ორთოგრაფიული შეცდომაა, რასაც გოჩა კუჩუხიძეც საგანგებოდ მიუთითებს, **კლდე-კარელის** კორექტურული ცვლილებით მარტივად მივიღებთ **კლდე-კანელს**. სხვათა შორის, ამას ატრიბუციისთვის დიდი მნიშვნელობა აქვს. სწორედ ამ ფსევდონიმით უნდა ვეძებოთ ლექსების ავტორი ფალავანდიშვილი.

ამრიგად, როგორც ვხედავთ, ატრიბუციის კვლევისთვის არ გვაქვს საკმარისი **დოკუმენტური წყაროები** (ხელნაწერები, ზუსტი და ერთგვაროვანი ბიოგრაფიული ცნობები, მოგონებებიც არ თანხვდება ერთმანეთს და, რაც მთავარია, არცერთი მოგონება არაა პირველწყარო; ბარათაშვილის ბიოგრაფები ეყრდნობიან მხოლოდ პოეტის მეგობართა ზეპირ მოგონებებს), არ იკვეთება ლექსების **იდუური თანხვედრა და მათი სტილიც აბსოლუტურად განსხვავებულია ბარათაშვილის პოეტური სტილისგან**. ამდენად, წარმოდგენილი ლექსები შეუძლებელია, რომ ეკუთვნოდეს ნიკოლოზ ბარათაშვილს. ამ ეტაპზე, ჩვენი აზრით, არ არსებობს არცერთი არგუმენტი, რომელთა მიხედვითაც შესაძლებელი გახდებოდა ხსენებული ლექსების პოეტის სავარაუდო ტექსტებად მიჩნევა. ცხადია, ამ მიმართულებით კვლევის გაგრძელება სასურველია და თუკი სარწმუნო ცნობები გამოვლინდება, პირველ ყოვლისა, ჩვენ ვიქნებით მოხარული, რომ ბარათაშვილის შემოქმედებას მისი ახლად აღმოჩენილი ტექსტები შეემატოს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

- ბარათაშვილი, ნ. (1968). *თხზულებანი*. თბილისი: „საბჭოთა საქართველო“.
- ბარათაშვილი, ნ. (1972). *თხზულებანი*. თბილისი: „საბჭოთა საქართველო“.
- გაბოძე, ჯ. (2009). *აკაკის თხზულებათა გამოცემები*. თბილისი: ლიტერატურის ინსტიტუტის გამომცემლობა.
- გოზალიშვილი, გ. (1935). *1832 წლის შეთქმულება*. ტ. I. თბილისი: სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა.
- გოზალიშვილი, გ. (1975). *1832 წლის შეთქმულება*. ტ. II. თბილისი: „მერანი“.
- გოზალიშვილი, გ. (1976). *1832 წლის შეთქმულება*. ტ. III. თბილისი: „საბჭოთა საქართველო“.
- იაშვილი, პ. (2022). *ელენე დარიანის დღიური – ტექსტი და ავტორი*. თბილისი: თსუ გამომცემლობა.
- იაშვილი, პ. (2023). *პაოლო იაშვილი ცხოვრებისა და შემოქმედების წიგნი*. ტ. I. თბილისი: „მეცნიერება“.
- კუჭუხიძე, გ. (2023). „ვინ იმალება კლდე-კანელის ფსევდონიმს მიღმა“. „ლიტერატურული საქართველო“, 15-16.
- კუჭუხიძე, გ. (2024). „ვინ იმალება კლდე-კანელის ფსევდონიმს მიღმა“, „განთიადი“, 3-4

- მეუნარგია, ი. (2010). ცხოვრება და პოეზია ნიკოლზ ბარათაშვილისა. *თხზულებანი*. I. თბილისი: „არტანუჯი“.
- ნინიძე, მ. (2006). ატრიბუცია. *ქართული ტექსტოლოგია*. თბილისი: „ცოდნა“.
- ორბელიანი, ალ. (2023). *თხზულებათა სრული კრებული 5 ტომად*. ტ. V. თბილისი: „სამშობლო“.
- ქართული ტექსტოლოგია. (2006). *ქართული ტექსტოლოგია*. თბილისი: „ცოდნა“.
- ცხვილოელი (კარბელაშვილი). (1893). *ნიკოლოზ (ტატო) ბარათაშვილი კეთილშობილთა სასწავლებლის მე-4 კლასში*. „ივერია“, 79.
- წერეთელი, ა. (2015). *თხზულებათა სრული კრებული ოც ტომად*. ტ. VI. თბილისი: „საქართველოს მაცნე“.
- ჭიჭინაძე, ზ. (1885). *ნიკოლოზ ბარათაშვილი 1816-1845*. თბილისი.
- ჭრელაშვილი, ლ. (2006). „Dubia“. *ქართული ტექსტოლოგია*. თბილისი: „ცოდნა“.
- ჯოლოგუა, თ. (2013). *პეჩორის თავადი*. მოგონებები იასე ფალავანდიშვილზე, თბილისი: „არტანუჯი“.
- Ефремейко, Э. (1960). Раскрытие авторства на основе анализа идейного содержания произведения. *Вопросы Текстологии*. Сборник статей. 2. Москва: Издательство Академии Наук СССР.
- Орульская, Л. (1960). Документальные источники атрибуции литературных произведений. *Вопросы Текстологии*. Сборник статей. 2. Москва: Издательство Академии Наук СССР.
- Прохоров, Е. (1966). Атрибуция. *Текстология* (Принципы Издания классической литературы. Москва: „Высшая Школа“.
- Прохоров, Е. (1960). Проблема отдела “Dubia” в изданиях произведений писателей-классиков. *Вопросы Текстологии*. Сборник статей. 2. Москва: Издательство Академии Наук СССР.
- Реисер, С. (1978). Атрибуция. *Основы Текстологии*. Ленинград: „Просвещение“.
- Штокмар, М. (1960). Анализ языка и стиля как средство атрибуции. *Вопросы Текстологии*. Сборник статей. 2. Москва: Издательство Академии Наук СССР.

References:

- Baratashvili, N. (1968). Tkhzulebani [Essays]. Tbilisi: „Sabch’ota sakartvelo”.
- Baratashvili, N. (1972). Tkhzulebani [Essays]. Tbilisi: „Sabch’ota sakartvelo”.
- Ch’ich’inadze, Z. (1885). Nikoloz Baratshvili. 1816-1845. Tbilisi.
- Ch’relashvili, L. (2006). „Dubia“ [Dubia]. Kartuli t’ekst’ologia. Tbilisi: „Tsodna“.
- Efremeinko, E. (1960). raskritie avtorstva na osnove analiza idejnogo soderžanija proizvedenija. [Disclosure of Authorship Based on the Analysis of the Ideological Content of the Work]. Voprosy tekstologij. 2. Moskva: Izdatel’stvo akademii nauk SSSR.
- Gabodze, J. (2009). Akakis tkhzulebata gamotsemebi [Editions of the Works of Akaki Tsereteli]. Tbilisi: lit’inst’it’ut’is gamomtsemloba.
- Gozalishvili, G. (1935). 1832 ts’lis shetkmuleba [Conspiracy of 1832]. T. I. TSU gamomtsemloba.
- Gozalishvili, G. (1975). 1832 ts’lis shetkmuleba [Conspiracy of 1832]. T. II. Tbilisi: „Merani“.
- Gozalishvili, G. (1976). 1832 ts’lis shetkmuleba [Conspiracy of 1832]. T.I III. Tbilisi: „Sabch’ota Sakartvelo“.
- Iashvili, P. (2022). Elene Darianis dghiuri – teksti da avt’ori [The Diary of Elene Dariani – Text and Author], Tbilisi: TSU gamomtsemloba.
- Iashvili, P. (2023). Paolo Iashvilis tskhovrebisa da shemokmedebis tsigni [The Book of the Life and Works of Paolo Iashvili]. Tbilisi: „Metsniereba“.
- Jologua, T. (2013). Pechoris tavadi. mogonebebi Iase Palavandishvilze [Pechora Prince]. Tbilisi: “Artanuji”.
- Kartuli t’ekst’ologia. (2006). Kartuli t’ekst’ologia [Georgian Textology]. Tbilisi: “Tsodna”.
- Kuch’ukhidze, G. (2023). Vin imaleba k’lde-k’anelis psevdonims mighma [Who is Hiding Behind Klde-Kanely Pseudonym]. „Lit’erat’uruli Sakartvelo“, 15-16.
- Kuch’ukhidze, G. (2024). Vin imaleba klde-kanelis fsevdonims mighma [Who is Hiding Behind Klde-Kanely Pseudonym]. “Gantiadi”, 3-4
- Meunargia, I. (2010). Tskhovreba da poezia Nikoloz baratashvilisa . tkhzulebani, I [The Life and Poetry of Nikoloz Baratashvili]. Tbilisi: „Artanuji“.
- Ninidze, M. (2006). Atributsia [Attribution]. Kartuli tekstologia. Tbilisi: „Tsodna“.
- Orbeliani, Al. (2023). Tkhzulebani [Essays]. vol. 5. Tbilisi: “Samshoblo”.
- Orul’skaja, L. (1960). Dokumental’nye istočniki atribucii literaturnykh proizvedenii [Documentary Sources of Attribution of Literary Works]. Voprosy tekstologij. 2, Moskva: Izdatel’stvo akademii nauk SSSR.

- Prochorov, E. (1960). problema otdela “Dubia” v izdaniyach proizvedenii pisatelej-klasikov [The Problem of the “Dubia” Section in Editions of Classic Writers’ Works]. Voprosy tekstologij. 2. Moskva: Izdatel’stvo akademii nauk SSSR.
- Prochorov, E. (1966). Atribucija [Attribution]. Teqstologija. principy Izdaniya klasičeskoj literatury. Moskva: “Vysšaja škola”
- Reiser, S. (1978). Atribucija. Osnovy Tekstologii [Attribution – foundations of textology]. Leningrad: “Prosveščenie”
- Štokmar, M. (1960). Analiz jazika I stilja kak sredstvo atribučii [Analysis of language and style as a method of attribution]. Voprosy tekstologij.2. Moskva: Izdatel’stvo akademii nauk SSSR.
- Tsereteli, A. (2015). Tkhzulebata sruli k’rebuli ots t’omad [Complete collection of essays in 20 volumes]. T. VI. Tbilisi: „Sakartvelos Matsne“.
- Tskhviloeli (K’arbelashvili). (1893). Nik’oloz (t’at’o) baratashvili k’etilshobilt’a satsavleblis me-4 k’lasshi. [Nikoloz (Tato) Baratashvili in 4th Grade of Nobel College]. Tbilisi: “Iveria”, 79.